

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΚΩΝ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ

ΤΟΜΟΣ 3 (1978-1979)

ΑΡΓΟΣΤΟΛΙ
1979

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

	Σελ.
Χ. Γ. ΠΑΤΡΙΝΕΛΗ, 'Η Κεφαλονίτικη οικογένεια Πανᾶ και τὸ ἀρχεῖο τοῦ κλά- δου Πανᾶ - Λοιζάτου (πίνακες Α' - Β')	1 - 8
Κ. Ν. ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΥ, Πῶς προφυλάχτηκε ἡ Κεφαλονιά ἀπὸ μιᾶ ἐπιδημία πα- νούκλας τὸ 1819 (πίνακες Γ' - Δ')	9 - 20
ΑΓΑΜ. ΤΣΕΛΙΚΑ, Τὰ χειρόγραφα τῆς Μονῆς τοῦ Ἀγίου Γερασίμου στὴν Κεφαλονιά (πίνακες Ε' - Η')	21 - 27
ΒΑΣΙΛΗ ΚΡΕΜΜΥΔΑ, Εἰδήσεις γιὰ τὴν οἰκονομία και τὴν κοινωνία τῶν Ἑ- πτανήσων στὰ χρόνια 1796 - 1820	28 - 44
Π. Γ. ΚΑΛΛΙΓΑ, Ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα ἀπὸ τὴν Ἰθάκη (πίνακες Θ' - ΚΣΤ')	45 - 69
ΣΠΥΡΟΥ Δ. ΛΟΥΚΑΤΟΥ, Ἐκθέσεις Ἑλλήνων προξένων στὰ Ἀγγλοκρατού- μενα Ἐπτάνησα (1848 - 1849)	70 - 135
ΓΕΩΡΓ. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΥ, Νέα στοιχεῖα γιὰ τὴ σχολὴ τοῦ Νικηφόρου Θεο- τόκη στὴν Κέρκυρα. (Δάσκαλοι και μαθητές)	136 - 163
ΙΩΑΝ. Γ. ΤΥΠΑΛΛΟΥ - ΛΑΣΚΑΡΑΤΟΥ, Οἱ Κεφαλονίτες σπουδαστὲς τοῦ Πα- νεπιστημίου τῆς Πάδοβας και τὰ οἰκόσημά τους ἀπὸ τὸν ἀνέκδοτο κώ- δικα τοῦ Dell' Ero (πίνακες ΚΖ' - Ν)	164 - 180
ΔΗΜ. Σ. ΛΟΥΚΑΤΟΥ, Τὸ παραμῦθι «τῆς ἔξυπνης χωριατοπούλας» και οἱ Κε- φαλληνιακὲς παραλλαγές του ἀπὸ τὸ 1879	181 - 194
Α. Χ. ΤΣΙΤΣΑ, Χριστόδουλος Βουλγάρης, Μέγας Πρωτοπαπᾶς Κερκύρας (1638 - 1693)	195 - 234
Γ. Γ. ΑΛΙΞΑΝΔΡΑΤΟΥ, Ἀνέκδοτα γράμματα τοῦ Ἰωσήφ Μομφερράτου στοὺς ἀδελφούς του ἀπὸ τὴν Ἑρρίκουσα (πίνακες ΝΑ' - ΝΔ')	235 - 286
Ν. Γ. ΜΟΣΧΟΝΑ, Ἀγνωστοὶ Βενετοὶ Προβλεπτές Ἀσου	287 - 296
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Κ. ΠΑΠΟΥΛΙΔΗ, Βιβλιοκρισία : Α. Μ. <i>Stanislavskaja</i> , Ἡ Ρωσία και ἡ Ἑλλάδα στὰ τέλη τοῦ 18 μὲ ἀρχές τοῦ 19 αἰ. Ἡ πολιτικὴ τῆς Ρωσίας στὴν Ἰόνιο Πολιτεία τὸ 1798 - 1807. Μόσχα, ἔκδ. Nauka, 1976, σσ. 376 (ρωσικά)	297 - 299
ΓΕΩΡΓ. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΥ, Ἑταιρεία Κεφαλληνιακῶν Ἱστορικῶν Ἐρευνῶν : Ἐκθεσὴ πεπραγμένων τῶν ἐτῶν 1978 - 1979	300 - 308

	Σελ.
Μεγάλοι εὐεργέτες τῆς Ἑταιρείας.....	309
Εὐεργέτες.....	309
Δωρητὲς.....	309
Τακτικὰ μέλη τῆς Ἑταιρείας.....	310
Ἀντεπιστέλλοντα μέλη.....	312

Ὁ τρίτος τόμος τῶν «Κεφαλληνιακῶν Χρονικῶν» (1978 - 1979)

ἐκδόθηκε μετὰ τὴν ἐπιμέλεια τοῦ κ. Γ. Γ. Ἀλισανδράτου.

Τὸ τύπωμα τελείωσε τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1980.

ΑΓΝΩΣΤΟΙ ΒΕΝΕΤΟΙ ΠΡΟΒΛΕΠΤΕΣ ΑΣΟΥ

Πρώτος διοικητής του Φρουρίου της Άσου στην Κεφαλονιά υπήρξε ο ευγενής Βενετός Αμβρόσιος Corner, που έχοντας διοριστεί Σύμβουλος στη Διοίκηση (Reggimento) του νησιού¹ μετατέθηκε με εντολή της Βενετικής Γερουσίας της 26 Φεβρουαρίου 1594 μετά τή λήξη της θητείας-του στην Άσο, όπου ανεγειρόταν το νέο φρούριο. Με νεότερο ψήφισμά-της η Βενετική Γερουσία του απένειμε στις 2 Οκτωβρίου 1594 τον τίτλο του Αντιπροβλεπτή του Φρουρίου της Άσου (*Vice Provveditor della Fortezza di Asso*) και του όριζε μηνιαίο μισθό 60 δουκάτα, που θα τα εισέπραττε από τό Δημόσιο Ταμείο της Κεφαλονιάς². Στην Άσο ο Αμβρόσιος Corner παρέμεινε συνολικά τρία χρόνια. Αλλά, όπως φαίνεται, η διαβίωσή-του σ' αυτό τον απομονωμένο και, παρά τη φυσική-του ομορφιά, άξενο τότε τόπο υπήρξε επίμοχθη και συνάμα επιβλαβής γιά την υγεία-του³, ενώ η μακρόχρονη απουσία-του από τη Βενετία τον είχε στερήσει από την οικογένειά-του. Προβάλλοντας λοιπόν λόγους οικογενειακούς και λόγους υγείας επανειλημμένα ζήτησε από τη Βενετική Γερουσία να του επιτραπεί η επάνοδος στη Βενετία. Με αφορμή το επίμονο αυτό αίτημα του Αμβρόσιου Corner η Βενετική Γερουσία αποφάσισε να δώσει οριστική θεσμική λύση στο ζήτημα της διοίκησης του Φρουρίου της Άσου. Έτσι με το ψήφισμα της 11 Ιουνίου 1596 καθιέρωνε τον θεσμό του Προβλεπτή του Φρουρίου της Άσου (*Provveditor della Fortezza di Asso*) και καθόριζε τα σχετικά με τον τρόπο εκλογής, τις υποχρεώσεις, τη δικαιοδοσία και την αντιμισθία-του. Το σημαντικό αυτό έγγραφο, άγνωστο και ανέκδοτο μέχρι σήμερα, θεωρώ σκόπιμο να δημοσιευτεί εδώ για πρώτη φορά⁴.

1. Ο Αμβρόσιος Corner εκλέχτηκε Σύμβουλος στη Διοίκηση της Κεφαλονιάς από το Μεγάλο Συμβούλιο της Βενετίας στις 21 Οκτωβρίου 1591 και ανέλαβε τα καθήκοντά-του στις 16 Απριλίου 1592 παραμένοντας στη θέση αυτή ως τις 31 Μαρτίου 1594. A.S.V. (=Archivio di Stato di Venezia), *Segretario alle voci*, Maggior Consiglio - Elezioni, reg. 7, φφ. 230^v - 231^r. Βλ. και Ν. Γ. ΜΟΣΧΟΝΑ, Έκθεση του Αντιπροβλεπτή Άσου Αμβρόσιου Corner (1597), «Μνημόσυνο Σοφίας Αντωνιάδη», Βενετία 1974, σσ. 247 - 260, συγκεκριμένα στη σελ. 256.

2. A.S.V., *Senato, Mar*, reg. 55, φ. 116^r. Βλ. και Ν. Γ. ΜΟΣΧΟΝΑ, ο.π., σελ. 247.

3. Ν. Γ. ΜΟΣΧΟΝΑ, ο.π., σελ. 250 (πρβλ. και το κείμενο της έκθεσης του Αμβρόσιου Corner στη σελ. 252, στίχ. 15 - 17).

4. Από τόν γράφοντα έχουν συγκεντρωθεί όλες οι αποφάσεις της Βενετικής Γερου-

ΨΗΦΙΣΜΑ ΤΗΣ ΒΕΝΕΤΙΚΗΣ ΓΕΡΟΥΣΙΑΣ
ΓΙΑ ΤΟΝ ΘΕΣΜΟ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΕΠΤΗ ΤΟΥ ΦΡΟΥΡΙΟΥ ΤΗΣ ΑΣΟΥ

11 Ιουνίου 1596

Π ε ρ ί λ η ψ η. Χρειάζεται να οριστεί ένας εκπρόσωπος της Βενετικής Πολιτείας που ν' αναλάβει τη διοίκηση και τη φύλαξη του Φρουρίου της Άσου στην Κεφαλονιά, ώστε να μπορέσει ο Αμβρόσιος Corner, που υπηρέτησε στο νησί δύο χρόνια σαν Σύμβουλος κι άλλα δύο σαν Αντιπροβλεπτής στο Φρούριο της Άσου, να επιστρέψει στη Βενετία για ν' αφοσιωθεί στην οικογένειά-του, όπως έχει ζητήσει με γράμματά-του.

Γι' αυτό αποφασίζεται να εκλεγεί αυτή μόνο τη φορά από τη Γερουσία και από τέσσερις επιτροπές εκλεκτόρων του Μεγάλου Συμβουλίου ένας ευγενής Βενετός με τον τίτλο του Προβλεπτή του Φρουρίου της Άσου και με την υποχρέωση να μη μπορεί να βγεί από το Φρούριο με όλες τις ποινές που επιβάλλονται σ' όλους τους Βενετούς Φρούραρχους. Εκείνος που θα εκλεγεί, πρέπει να φύγει για τη θέση-του μέσα σε δύο μήνες και με την εντολή που θα του δώσει η Γερουσία να παραμείνει στη διοίκηση αυτή δύο χρόνια έχοντας την ίδια δικαιοδοσία που έχουν όλοι οι άλλοι Προβλεπτές των βενετικών φρουρίων της Ανατολής, εκτός από το να έρθει στη Γερουσία με την επιστροφή-του. Για τις δαπάνες-του θα του καταβάλλονται από το Δημόσιο Ταμείο της Κεφαλονιάς 70 βενετικά δουκάτα το μήνα χωρίς υποχρέωση για απόδοση λογαριασμού και με την αναχώρησή-του θα του δοθεί επιχορήγηση τεσσάρων μηνών από το ταμείο της Βενετίας.

Όποιος εκλεγεί δεν έχει δικαίωμα να αρνηθεί με ποινή 500 δουκάτων, που πρέπει να καταβληθούν σε μετρητά. Ούτε μπορεί κανείς να απαλλαγεί παρά μόνο με την πλειοψηφία των (δουκικών) Συμβούλων⁵ και των Κεφαλών του Συμβουλίου των Σαράντα⁶ και έχοντας αποσπάσει τα 3/4 των ψήφων του Μεγάλου Συμβουλίου με παρόντα από χίλια και πάνω μέλη. Το ψήφι-

σίας που αφορούν στην ίδρυση και στην οργάνωση του Φρουρίου της Άσου στην περίοδο 1593 - 1610 και πρόκειται νά εκδοθούν.

5. Πρόκειται για τους έξι Συμβούλους που περιέβαλλαν τον Δόγη ασκώντας ουσιαστικά έλεγχο των πράξεών-του. Εκλέγονταν από το Μεγάλο Συμβούλιο και εκπροσωπούσαν τα έξι διαμερίσματα (sestieri) της Βενετίας. Βλ. CHARLES DIEHL, *Une république patricienne, Venise, Paris 1916*, σσ. 106 - 107 και FREDDY THIRIET, *Histoire de Venise* [=«Que sais-je?», αριθ. 522], Paris 1965, σσ. 68 και 70.

6. Το Συμβούλιο των Σαράντα (*Quarantia*) εμφανίζεται στις αρχές του 13ου αιώνα και πήρε αρμοδιότητες ανώτατου δικαστηρίου. Οι τρεις Κεφαλές (*capì*), που προέδρευαν στο Συμβούλιο, μαζί με τον Δόγη και τους έξι δουκικούς Συμβούλους αποτέλεσαν τη *Signoria* που ασκούσε την εκτελεστική εξουσία. Βλ. CHARLES DIEHL, ο.π., FREDDY THIRIET, ο.π., σσ. 68 και 70 - 72, και ROBERTO CESSI, *Storia della Repubblica di Venezia*, Milano - Messina 1968, τόμ. I, σσ. 219 - 220 και 271, τόμ. II, σελ. 16.

σμα αυτό θεωρείται άκυρο χωρίς την επιψήφιση του Μεγάλου Συμβουλίου⁷.

Και γιά να ρυθμιστεί το ζήτημα της τακτικής φρουράς που τηρεί η Βενετία στην Άσο καθώς και η μισθοδοσία του Ρέκτορα (Προβλεπτή) χωρίς επιβάρυνση της Βενετίας, που αποφάσισε να ανεγείρει το Φρούριο αυτό με αίτηση και γιά ασφάλεια των Κεφαλονιτών⁸, πρέπει οι Εμπειρογνώμονες του Συλλόγου (*Savi del Collegio*)⁹, όταν επιστρέψει ο Προβλεπτής Moro¹⁰ από το νησί και παρθούν απ' αυτόν οι απαραίτητες πληροφορίες, να έρθουν στη Γερουσία να προτείνουν τον τρόπο που μ' αυτόν μπορεί να καλυφθεί η τακτική δαπάνη του Φρουρίου.

Πρωτότυπο, Archivio di Stato di Venezia, *Senato, Mar*, reg. 56 (11 Μαρτίου 1596 - 23 Φεβρουαρίου 1596 βενετικού έτους [=1597]), φ. 77^{r-v}.

φ. 77^r

MDXCVI giugno
A di detto [= XI giugno]

Consegeri
Capi de XL^{ta}

7. Η επικύρωση του ψηφίσματος από το Μεγάλο Συμβούλιο έγινε στις 16 Ιουνίου 1596. A.S.V., *Segretario alle voci*, Maggior Consiglio - Elezioni, reg. 8, φ. 210^v, όπου αναγράφονται και τα κύρια σημεία του ψηφίσματος.

8. Η αρχική αίτηση γιά την ανέγερση φρουρίου στην Άσο είχε υποβληθεί στη Βενετική Γερουσία από πρεσβεία της κοινότητας της Κεφαλονιάς το έτος 1585. Βλ. C. N. SATHAS, *Μνημεία Ελληνικής Ιστορίας*, τόμ. V, Paris 1883, σσ. 214 (στίχ. 43) - 215 (στίχ. 19). Το ζήτημα απασχόλησε και άλλη πρεσβεία Κεφαλονιτών, που αποφασίστηκε να σταλεί στη Βενετία τον Απρίλιο του 1593. Βλ. Ν. Γ. ΜΟΞΧΟΝΑ, *Πρακτικά Συμβουλίου Κοινότητας Κεφαλονιάς*, Βιβλίο Α' (19 Μαρτίου - 19 Απριλίου 1593), Εθνικόν Ίδρυμα Ερευνών, Κέντρον Βυζαντινών Ερευνών, «Σύμμεικτα», 3 (1979), σσ. 265 - 350 και συγκεκριμένα στη σελ. 317.

9. Ο «Σύλλογος» (*Collegio*) ήταν συμβούλιο που το αποτελούσε η Signoria (Δόγης, δουκικοί Σύμβουλοι, Κεφαλές του Συμβουλίου των Σαράντα) και οι τρεις επιτροπές (*manus*) των Εμπειρογνώμωνων (*Savi Grandi*, *Savi agli Ordini*, *Savi alla Terra Ferma*). Κάθε επιτροπή είχε αρμοδιότητα σε ειδικό τομέα θεμάτων· οι *Savi Grandi* ήταν αρμόδιοι γιά τα ζητήματα εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής, οι *Savi agli Ordini* είχαν αρμοδιότητα στα σχετικά με τη ναυτιλία και τη βενετική Ανατολή (*Levante*) ζητήματα, ενώ στην αρμοδιότητα των *Savi alla Terra Ferma* ανήκαν τα ζητήματα των ηπειρωτικών επαρχιών της Βενετικής Πολιτείας. Όμως όλοι οι εμπειρογνώμονες αυτοί μετείχαν ισότιμα στις συσκέψεις του Συλλόγου. Βλ. CHARLES DIEHL, ο.π., σσ. 104 - 106, FREDDY THIRIET, ο.π., σσ. 68 και 70 και ROBERTO CESSI, ο.π., τόμ. II, σσ. 12 - 13.

10. Ο Προβλεπτής της Κεφαλονιάς Βαρθολομαίος Moro είχε εκλεγεί στις 6 Δεκεμβρίου 1592. Έχοντας αναλάβει τα καθήκοντά-του την 1 Μαΐου 1593 υπηρέτησε στη θέση αυτή μέχρι τις 30 Απριλίου 1595. A.S.V., *Segretario alle voci*, Maggior Consiglio - Elezioni, reg. 7, φφ. 218^v - 219^r. Βλ. και CHARLES HOPF, *Chroniques gréco-romanes*, Berlin 1873, σελ. 400 (πρβλ. ΗΛΙΑ Α. ΤΣΙΤΣΕΛΗ, *Κεφαλληνιακά Σύμμεικτα*, τόμ. Β', εν Αθήναις 1960, σελ. 534).

5 *Savii del Consiglio*
Savii de Terra Ferma
Savii alli Ordini

Ricerca il servitio delle cose nostre che alla Fortezza di Asso nell' isola della Ceffalonia sia provveduto di un nostro rappresentante che
 10 *habbia il governo et custodia di essa, poiché è conveniente dar modo al nobile nostro signor Ambroso Corner che possa (doppo l' esser stato dui anni per Consigliero in detta isola et altri dui per Vice Proveditore nella predetta fortezza) ritornar alla patria ad attender al governo della sua famiglia, sicome con sue lettere ha instantemente ri-*
 15 *cercato, però :*

L' anderà parte, che per questa volta solamente per scrutinio del Senato nostro et quattro mani d' elettion del nostro Maggior Consiglio sia fatta elettion di un' honorevole nobile nostro con titolo de
Proveditor della Fortezza di Asso, con obbligo di non poter uscir d' essa
 20 *sotto tutte le pene alle quali sono sottoposti tutti li Castellani nostri. Debba quello che sarà eletto partir in termine de mesi due et con quella commissione che parerà al detto Senato sia tenuto star in esso governo anni due et habbia l' istessa autorità che hanno tutti gl' altri Proveditori delle fortezze nostre di Levante, eccettuando però il venir al*
 25 *suo ritorno in questo Consiglio. Dovendo esserli assignati per sue spese ducati settanta al mese da lire 6 soldi 4 per ducato a valuta di moneta venetiana, da esserli pagati dalla Camera della Ceffalonia; delli quali non habbia a render conto alcuno et al suo partire li sia dato soventione de mesi quattro delli danari della Signoria nostra.*

30 *Quello che sarà eletto non possa refudar sotto pena de ducati cinquecento, de' quali sia mandato debitor a Palazzo di dove non possa esser depennato, se non li haverà esborsati alli Camerlenghi de Commun in contanti et non altrimenti. Né possa esser posta escusation di alcuno, se non per la maggior parte delli Consiglieri et Capi de XL^{ta}*
 35 *et presa con li tre quarti delle ballotte del Maggior Consiglio ridotto da mille in su. Et la presente parte non s' intenda presa, se la non sarà anco presa nel nostro Maggior Consiglio.*

Et acciò che il presidio ordinario che la Signoria nostra tiene nel-
 φ. 77v *la || detta piazza di Asso et il pagamento del rettore possi esser satisfatto*
 40 *senza interesse della predetta Signoria, la quale si è mossa a fabricar la detta fortezza a supplicatione et sicurezza di quelli della Ceffalonia, sia preso che li Savii del Collegio nostro, ritornato che sia il Proveditor Moro da quell' isola et havute da lui le necessarie informationi, debbano venir a questo Consiglio a proponer il modo co' l quale si possa*

45 *trovar l' adempimento della spesa ordinaria della predetta fortezza.*

≠ 159	1594, 16 ottobre in Collegio
— 5 4/5	≠ 18 — 1 — 1
— 9	R.C. die 9 Junii 1596

[Στο αριστερό περιθώριο:] *Non sia data copia del presente capitolo.*

Πραγματικά στις 3 Νοεμβρίου 1596 εκλέχτηκε Προβλεπτής για το Φρούριο της Άσου ο ευγενής Βενετός Βαρθολομαίος Minio¹¹. Ένα μήνα αργότερα με το ψήφισμα της 5 Δεκεμβρίου 1596, η Βενετική Σύγκλητος επέτρεψε την επάνοδο του Αμβρόσιου Corner στη Βενετία κάνοντας αποδεκτό το αίτημά του και τους λόγους υγείας που είχε εκείνος προβάλει και αναγνωρίζοντας τις υπηρεσίες που είχε προσφέρει με την πεντάχρονη θητεία του στην Κεφαλονιά και ιδιαίτερα στην Άσο¹². Την άνοιξη του 1597 ο Αμβρόσιος Corner επέστρεψε στη Βενετία.

Ο Βαρθολομαίος Minio, ο πρώτος διοικητής του Φρουρίου της Άσου που έφερε τον τίτλο του Προβλεπτή, ανέλαβε τα καθήκοντά του στις 27 Ιουλίου 1597 παραμένοντας στη θέση αυτή ως τις 26 Μαΐου 1599¹³. Από τότε και μέχρι την κατάλυση της βενετικής κυριαρχίας στο Ιόνιο, μετά την πτώση της αριστοκρατικής Βενετικής Πολιτείας το 1797, το Φρούριο της Άσου υπήρξε έδρα Βενετού Προβλεπτή. Οι Βενετοί είχαν προβεί στην ίδρυση του Φρουρίου της Άσου ικανοποιώντας αίτημα των κατοίκων της Κεφαλονιάς, που ταυτιζόταν με τις αμυντικές ανάγκες της Γαληνότητας στον χώρο της ανατολικής Μεσογείου¹⁴. Το ενδιαφέρον των Βενετών για το Φρούριο της Άσου καταφαίνεται και από το ύψος του μηνιαίου μισθού που καταβαλλόταν στους Προβλεπτές του Φρουρίου και που ξεπερνούσε κατά πολύ ή έφθασε στο διπλάσιο του μισθού του Προβλεπτή της Κεφαλονιάς¹⁵. Με αυτό τον τρόπο

11. A.S.V., *Segretario alle voci*, Maggior Consiglio - Elezioni, reg. 8, φ. 210^v. Βλ. και CHARLES HOPF, ο.π., σελ. 402 (πρβλ. ΗΛΙΑ Α. ΤΣΙΤΣΕΛΗ, ο.π., σελ. 539).

12. A.S.V., *Senato, Mar*, reg. 56, φ. 138^{r-v}. Βλ. και Ν. Γ. ΜΟΞΧΟΝΑ, Έκθεση του Αντιπροβλεπτή Άσου Αμβρόσιου Corner, ο.π., σελ. 258.

13. A.S.V., *Segretario alle voci*, Maggior Consiglio - Elezioni, reg. 8, φφ. 210^v - 211^r.

14. Βλ. Ν. Γ. ΜΟΞΧΟΝΑ, Αποστολή αξιωματούχων από την Κρήτη για την ίδρυση του Φρουρίου της Άσου στην Κεφαλονιά, «Πεπραγμένα του Δ' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου», τόμ. Β' (τυπώνεται).

15. Στο ψήφισμα της Βενετικής Γερουσίας της 11 Ιουνίου 1596 ο μηνιαίος μισθός του Προβλεπτή του Φρουρίου της Άσου είχε καθοριστεί σε 70 δουκάτα. Το ίδιο ποσό αναγράφεται και στον μαρκιανό ιταλικό κώδικα ms. it., cl. VII, 2216 (=8632), *Officii e Reggimenti della Signoria coi loro stipendj in Venezia, nella Terraferma, Istria, Dalmazia, Albania e nelle Isole di Levante*, φ. 136^r, με αντίστοιχο μισθό του Προβλεπτή της Κεφαλονιάς 41 δουκάτα και 6 σολδία, ενώ στον μαρκιανό ιταλικό κώδικα ms.

η Βενετική Πολιτεία άμοιβε τον ευγενή Βενετό που του λάχαινε η βαριά αποστολή να υπηρετήσει τη Γαληνότητα απομονωμένος για δύο χρόνια στον βράχο της Άσου.

Ός τώρα έχουν δημοσιευτεί τρεις κατάλογοι Προβλεπτών του Φρουρίου της Άσου. Ο πρώτος (*Serie cronologica di Alcuni Provveditori Veneti della Fortezza di Asso*) συνταγμένος από τους κεφαλονίτες ιστοριογράφους Μαρίνο και Νικόλαο Πινιατόρρο¹⁶ παρουσιάζει πολλά κενά, ελλείψεις και σφάλματα. Πληρέστερος, αλλά κι αυτός ελλιπής, είναι ο κατάλογος (*Provveditori in Asso di Cefalonia*) που συνέταξε με βάση τα κατάστιχα των εκλογών του Μεγάλου Συμβουλίου της Βενετίας και δημοσίευσε ο Κάρολος Hopf¹⁷. Αυτόν ακολουθεί ο Ηλίας Τσιτσέλης στη σύνταξη του δικού του καταλόγου (*Προνοηταί φρουρίου Άσσου*)¹⁸ σημειώνοντας ταυτόχρονα τις διαφορές και τις ελλείψεις που παρουσιάζει ο κατάλογος των Πινιατόρρων.

Οι κατάλογοι του Hopf και του Τσιτσέλη περιλαμβάνουν τα στοιχεία (όνομα, επώνυμο, πατρώνυμο, ημερομηνία εκλογής) 91 Προβλεπτών από το έτος 1596 μέχρι το έτος 1795 οπότε εκλέχτηκε (9 Αυγούστου) ο τελευταίος Προβλεπτής του Φρουρίου της Άσου Ιωσήφ Michiel. Αλλά μετά τον πρώτο Προβλεπτή Βαρθολομαίο Minio παρατηρείται ένα κενό μέχρι το έτος 1613 που εκλέγεται (8 Απριλίου) ο Ιάκωβος Morosini¹⁹. Το κενό αυτό είναι δυνατό να συμπληρωθεί σήμερα με βάση τα στοιχεία που παρέχονται από δύο βενετικές πηγές.

Η εκλογή του Προβλεπτή του Φρουρίου της Άσου γινόταν από το Μεγάλο Συμβούλιο της Βενετίας με μοναδική εξαίρεση την περίπτωση της εκλογής του πρώτου Προβλεπτή, που έγινε από τη Γερουσία σύμφωνα με το περιεχόμενο του ψηφίσματος της 11 Ιουνίου 1596 που δημοσιεύτηκε παραπάνω.

it., cl. VII, 488 (=7689), *Magistratti, Regimenti che sono dispensati per elletione del Ecc.mo Cons.o de X o per l' Ecc.mo Senato et per lo Magior Cons.o* ..., φ. 32^v, αναφέρεται ότι ο μηνιαίος μισθός του Προβλεπτή του Φρουρίου της Άσου ήταν 80 δουκάτα και ο αντίστοιχος μισθός του Προβλεπτή της Κεφαλονιάς 40 δουκάτα. Πρβλ. και Ν. Γ. ΜΟΣΧΟΝΑ, Έκθεση του Αντιπροβλεπτή Άσου Αμβρόσιου Corner, ο.π., σελ. 256.

16. MARINO E NICOLÒ PIGNATORRE, *Memorie storiche e critiche dell' isola di Cefalonia dai tempi eroici alla caduta della Repubblica Veneta*, τόμ. II, Corfù 1889, σελ. 323.

17. CHARLES HOPF, ο.π., σσ. 402 - 404.

18. ΗΛΙΑ Α. ΤΣΙΤΣΕΛΗ, ο.π., σσ. 539 - 542. Στον κατάλογο αυτό απαντούν σφάλματα σε ημερομηνίες και ονόματα (που συχνά πάλι σημειώνονται συγκομμένα).

19. CHARLES HOPF, ο.π., σελ. 402 και ΗΛΙΑ Α. ΤΣΙΤΣΕΛΗ, ο.π., σελ. 539 (βλ. και τη σημ. 4, όπου αναφέρεται ότι οι Προβλεπτές από το 1596 μέχρι το 1613 είναι άγνωστοι. Φυσικά η πρώτη χρονολογία θα πρέπει να διορθωθεί σε 1599, οπότε έληξε η θητεία του Βαρθολομαίου Minio).

Κύρια πηγή λοιπόν όπου πρέπει να αναζητηθούν οι Προβλεπτές της Άσου, όπως και οι Προβλεπτές των άλλων βενετικών κτήσεων, είναι τα κατάστιχα των εκλογών του Μεγάλου Συμβουλίου (*Segretario alle voci, Maggior Consiglio - Elezioni*), που φυλάγονται στο Κρατικό Αρχείο της Βενετίας. Η επιτόπια έρευνα απέδωσε την ανεύρεση στο κατάστιχο αριθ. 8 των εγγραφών των τριών πρώτων Προβλεπτών του Φρουρίου της Άσου που εκλέχτηκαν από το Μεγάλο Συμβούλιο του Βαρθολομαίου Minio, του Ιερώνυμου Loredan²⁰ και του Βενέδικτου Zulian²¹. Παράδοξα, ενώ ο πρώτος από αυτούς σημειώνεται στον κατάλογο του Hopf — που παραπέμπει μάλιστα στο παραπάνω κατάστιχο — καθώς και στον κατάλογο του Τσιτσέλη, δεν σημειώνονται οι άλλοι δύο Προβλεπτές, που τα στοιχεία-τους γίνονται τώρα για πρώτη φορά γνωστά²². Όμως η μη ανεύρεση του επόμενου κατάστιχου της σειράς αυτής (αριθ. 9), που είχε επίσης χρησιμοποιηθεί από τον Hopf²³, αποκλείει σήμερα τη δυνατότητα να ολοκληρωθεί η συμπλήρωση του κενού με βάση αυτή την πηγή²⁴.

Αντίθετα η δυνατότητα αυτή παρέχεται από μία άλλη πηγή τον μαρκιανό

20. Ο Ιερώνυμος Loredan εκλέχτηκε στις 3 Ιανουαρίου 1598 βενετικού έτους (=1599) και ανέλαβε τα καθήκοντά-του στις 31 Ιουλίου 1599. Η θητεία του έληξε στις 30 Ιουλίου 1601. A.S.V., *Segretario alle voci, Maggior Consiglio - Elezioni*, ο.π.

21. Εκλέχτηκε στις 11 Φεβρουαρίου 1600 βενετικού έτους (=1601) και ανέλαβε τα καθήκοντά-του στις 20 Ιουλίου 1601. A.S.V., *Segretario alle voci, Maggior Consiglio - Elezioni*, ο.π. Δεν σημειώνεται η ημερομηνία λήξης της θητείας-του, που κανονικά έληγε στις 19 Ιουλίου 1603, αφού η καθορισμένη διάρκεια της θητείας του Προβλεπτή ήταν 24 μήνες. Οπωσδήποτε πρέπει να υπηρέτησε όλο (ή σχεδόν όλο) τον χρόνο της θητείας-του, μιά και ο διάδοχός-του, όπως θά αναφερθεί παρακάτω, εκλέχτηκε κανονικά στις 23 Φεβρουαρίου 1603, περίπου πέντε μήνες πριν από τη λήξη της θητείας του Βενέδικτου Zulian, όσο δηλαδή και το διάστημα που είχε μεσολαβήσει ανάμεσα στην εκλογή του ίδιου και στη λήξη της θητείας του προκατόχου-του. Άλλωστε με απόφαση του Μεγάλου Συμβουλίου της 24 Ιουλίου 1588 είχε οριστεί ότι η εκλογή για τα διοικητικά αξιώματα των βενετικών κτήσεων θα έπρεπε να γίνεται τέσσερις μήνες πριν από τη λήξη της θητείας των προκατόχων. A.S.V., *Segretario alle voci, Maggior Consiglio - Elezioni*, reg. 7, φ. α^Γ.

22. Το επώνυμο του Προβλεπτή Βενέδικτου Zulian είναι γνωστό και από την έκθεση του Προβλεπτή του Φρουρίου της Άσου Δονάτου Corner της 4 Φεβρουαρίου 1609 βενετικού έτους (=1610). Βλ. Ν. Γ. ΜΟΞΧΟΝΑ, Ειδήσεις περί της ιδρύσεως και οργανώσεως του Φρουρίου Άσου Κεφαλληνίας (1585 - 1610), «Διεθνές Ινστιτούτον Φρουρίων, Η' Επιστημονική Σύνοδος - Πεπραγμένα», Αθήνα 1968, σσ. 213 - 219, συγκεκριμένα στη σελ. 216 (βλ. και σημ. 15).

23. Όπως φαίνεται από την παραπομπή που υπάρχει στην περίπτωση του Προβλεπτή Ιάκωβου Morosini (1613). Βλ. CHARLES HOPF, ο.π., σελ. 402.

24. Οφείλω να ευχαριστήσω τη διευθύντρια του Κρατικού Αρχείου της Βενετίας δρ. Maria Francesca Tiepolo για όσες σχετικές με το θέμα πληροφορίες είχε την καλοσύνη να μου δώσει.

ιταλικό κώδικα ms. it., cl. VII, 198 (=8383), *Reggimenti della Repubblica Veneta*, sec. XV - XVII²⁵. Στον κώδικα περιέχονται πίνακες των διοικητών των βενετικών κτήσεων μέχρι τα τέλη περίπου του 17ου αιώνα, οπότε συντάχθηκε ο κώδικας. Ο πίνακας των Προβλεπτών του Φρουρίου της Άσου (φ. 178^{r-v}) περιλαμβάνει τα στοιχεία 49 ευγενών Βενετών που εκλέχτηκαν για το αξίωμα αυτό από το 1596 ως το 1681. Συγκεκριμένα αναγράφεται η ημερομηνία εκλογής, το ονοματεπώνυμο, το προηγούμενο αξίωμα και το πατρώνυμο του εκλεγμένου Προβλεπτή, καθώς και παρατηρήσεις σχετικά με τη θητεία-του. Οι Προβλεπτές αναγράφονται με τη χρονολογική σειρά εκλογής-τους. Για 9 από αυτούς υπάρχει η παρατήρηση *se li riserva* (ή *salva*) *il luogo*, που σημαίνει ότι δεν υπηρέτησαν αμέσως μετά την εκλογή-τους, αλλά ότι η θητεία-τους είχε αναβληθεί²⁶. Πραγματικά τα ονόματα των τέσσάρων επαναλαμβάνονται σε μεταγενέστερες χρονολογίες (ανάληψη του αξιώματος)²⁷. Επίσης για τρεις άλλους υπάρχει η παρατήρηση *ha reffudà*, που σημαίνει ότι δεν είχαν αποδεχτεί την εκλογή-τους²⁸, ενώ τέσσερις ακόμη

25. Για τον κώδικα βλ. *Inventari dei manoscritti delle Biblioteche d' Italia*, volume LXXXI, Venezia, Marciana, Mss. italiani, Classe VII (nn. 1 - 500), redatto da PIETRO ZORZANELLO. Edizione postuma a cura di Giulio Zorzanello, Firenze 1956, σελ. 72. Επίσης ενδιαφέρει ο μαρκιανός ιταλικός κώδικας ms. it., cl. VII, 151 (= 8036), *Magistrature e reggimenti della Repubblica di Venezia coi nomi dei titolari dal 1595 al 1630 c.* Βλ. PIETRO ZORZANELLO, ο.π., σελ. 56. Δυστυχώς ο κώδικας αυτός δεν ανευρίσκεται σήμερα.

26. Πρόκειται για τους εκλεγμένους Προβλεπτές Ιερώνυμο Marcello (28 Ιουνίου 1626), Ιάκωβο Morosini (23 Απριλίου 1633), Λαυρέντιο Corner (11 Μαρτίου 1646), Λουδοβίκο Baffo (3 Νοεμβρίου 1652), Νικόλαο Donado (11 Ιανουαρίου 1653), Αλοΐσιο Foscari (19 Αυγούστου 1657), Μάρκο Balbi (25 Ιουλίου 1668), Δομήνικο Pisani (5 Φεβρουαρίου 1672 [=1673]) και Νικόλαο Boldù (12 Μαρτίου 1679). Έτσι εξηγείται για πρώτη φορά γιατί στον κατάλογο του Hopf η χρονολογία εκλογής ορισμένων Προβλεπτών (Ιερώνυμου Marcello, Ιάκωβου Morosini, Λουδοβίκου Foscari, Μάρκου Balbi, Νικόλαου Boldù και Ιωάννη Foscari) είναι παλιότερη από τη χρονολογία ανάληψης του αξιώματος. Στις περιπτώσεις αυτές ο Τσιτσέλης παραθέτει την πρώτη χρονολογία μέσα σε παρένθεση με ερωτηματικό, αλλά λαθεμένα αναφέρει την ημερομηνία πλάι στη χρονολογία ανάληψης του αξιώματος.

27. Αυτό επιβεβαιώνεται και από τον κατάλογο του Hopf, όπου εκτός από αυτούς τους τέσσερις (Ιερώνυμο Marcello 1626 → 1630 ή 1631 σύμφωνα με τον πίνακα του μαρκιανού κώδικα, Ιάκωβο Morosini 1633 → 1635 ή 1636 σύμφωνα με τον παραπάνω πίνακα, Λουδοβίκο [Αλοΐσιο / *Alvise* στον μαρκιανό κώδικα] Foscari 1657 → 1659 — στον μαρκιανό κώδικα η χρονολογία αυτή σημειώνεται ατελής — και Μάρκο Balbi 1668 → 1670) αναφέρονται άλλοι δύο (ο Νικόλαος Boldù 1679 → 1683, που η εκλογή-του αναγράφεται στον πίνακα του μαρκιανού κώδικα, αλλά η χρονολογία ανάληψης του αξιώματος-του βρίσκεται πέρα από τα όρια του πίνακα αυτού, και ο Ιωάννης Foscari 1727 → 1732). Βλ. CHARLES HOPF, ο.π., σσ. 402 - 403 και ΗΛΙΑ Α. ΤΣΙΤΣΕΛΗ, ο.π., σσ. 540 - 541.

28. Πρόκειται για τους Προβλεπτές Ιωάννη Αλοΐσιο (Ιωάννη Λουδοβίκο / *Gian-*

σημειώνονται με σταυρό, που δηλώνει ότι δεν ανέλαβαν υπηρεσία ή δέν ολοκλήρωσαν τη θητεία-τους, επειδή στο μεταξύ πέθαναν ²⁹.

Πρώτος Προβλεπτής του Φρουρίου της Άσου που αναγράφεται σ' αυτόν τον πίνακα είναι ο Κάρολος Gritti με ημερομηνία εκλογής 23 Ιουνίου 1596. Το σημαντικό αυτό στοιχείο, άγνωστο μέχρι τώρα από άλλη πηγή, οδηγεί σε νέα συμπεράσματα σχετικά με την εφαρμογή του ψηφίσματος της Βενετικής Γερουσίας της 11 Ιουνίου 1596. Όπως φαίνεται, λίγες ημέρες μετά την επικύρωση του ψηφίσματος αυτού από το Μεγάλο Συμβούλιο (16 Ιουνίου) πραγματοποιήθηκε από τη Γερουσία σύμφωνα με το ψήφισμα η εκλογή του πρώτου Προβλεπτή της Άσου στο πρόσωπο του ευγενή Βενετού Κάρολου Gritti ³⁰. Όμως ο αιφνίδιος θάνατος του εκλεγμένου Προβλεπτή, όπως μαρτυρεί ο σταυρός που έχει σημειωθεί αντί για άλλη παρατήρηση στον πίνακα του μαρκιανού κώδικα, δεν του επέτρεψε να αναλάβει και να ασκήσει τα καθήκοντά-του. Έτσι εκλέχτηκε στις 3 Νοεμβρίου, δεύτερος στη σειρά και από το Μεγάλο Συμβούλιο αυτή τη φορά, ο Βαρθολομαίος Minio, που τελικά δέχτηκε τον Αμβρόσιο Corner στη διοίκηση του Φρουρίου της Άσου.

Στη συνέχεια του πίνακα του μαρκιανού κώδικα αναγράφονται τα στοιχεία των τριών Προβλεπτών Βαρθολομαίου Minio, Ιερώνυμου Loredan και Βενέδικτου Zulian. Ακολουθούν μέχρι το έτος 1613 πέντε ακόμη Προβλεπτές. Πρόκειται για τον Μαρίνο Muazzo, που εκλέχτηκε, σύμφωνα με τη μαρτυρία του κώδικα, στις 23 Φεβρουαρίου 1602 (=1603), τον Φραγκίσκο Pisani με ημερομηνία εκλογής 6 Μαρτίου 1605, τον Δονάτο Corner εκλεγμένο στις 11 Μαρτίου 1607, τον Νικόλαο Pizzamano με ημερομηνία εκλογής 19 Μαρτίου 1609 και τον Ιάκωβο Gabriel, που εκλέχτηκε, σύμφωνα πάντα με τη μαρτυρία του μαρκιανού κώδικα, στις 3 Μαΐου 1611. Με εξαίρεση τον Μαρίνο Muazzo και τον Δονάτο Corner οι άλλοι ήταν ολότελα άγνωστοι μέχρι σήμερα. Αλλά και ο Μαρίνος Muazzo ήταν γνωστός μόνο από έμμεση μνεία που

Luigi στον κατάλογο του Hopf) Balbi εκλεγμένο στις 11 Δεκεμβρίου 1650, τον Ανδρέα Zen εκλεγμένο στις 10 Νοεμβρίου 1652 και τον Νικόλαο Bembo, που εκλέχτηκε στις 25 Σεπτεμβρίου 1661. Βλ. επίσης CHARLES HOPF, ο.π., σσ. 402 - 403 και ΗΛΙΑ Α. ΤΣΙΤΣΕΛΗ, ο.π. σελ. 540.

29. Ο εκλεγμένος στις 23 Ιουνίου 1596 Κάρολος Gritti, ο Αλέξανδρος Bondumier εκλεγμένος στις 8 Οκτωβρίου 1617, ο Βικέντιος Zane εκλεγμένος στις 21 Δεκεμβρίου 1637 και ο Ζαχαρίας Da Mosto εκλεγμένος στις 5 Αυγούστου 1668. Για τους τρεις τελευταίους βλ. CHARLES HOPF, ο.π., και ΗΛΙΑ Α. ΤΣΙΤΣΕΛΗ, ο.π. Πρέπει να σημειωθεί ότι τα στοιχεία του πίνακα του μαρκιανού κώδικα και του καταλόγου του Hopf γενικά δεν συμφωνούν πάντοτε.

30. Η εκλογή του Κάρολου Gritti από τη Γερουσία είναι ο λόγος που το όνομά-του δεν αναγράφεται στα κατάστιχα των εκλογών του Μεγάλου Συμβουλίου, με αποτέλεσμα να μη περιλαμβάνεται και στους καταλόγους του Hopf και του Τσιτσελή.

υπάρχει στην έκθεση που είχε συντάξει ο Δονάτος Corner, όταν επέστρεψε στη Βενετία μετά τη λήξη της θητείας-του στο Φρούριο της Άσου³¹.

Σύμφωνα λοιπόν με τα στοιχεία που παρέχουν οι δύο παραπάνω βενετικές πηγές, οι Προβλεπτές του Φρουρίου της Άσου που εκλέχτηκαν από το 1596 μέχρι το 1613 είναι με χρονολογική σειρά εκλογής οι ακόλουθοι:

1. 1596, 23 Ιουνίου, *Carlo Gritti* του *Zuane*
2. 1596, 3 Νοεμβρίου, *Bartholomio Minio* του *Nicolò*
3. 1598, 3 Ιανουαρίου (=1599), *Hieronimo*³² *Loredan* του *Ferigo*
4. 1600, 11 Φεβρουαρίου (=1601), *Benetto Zulian* του *Zuane*
5. 1602, 23 Φεβρουαρίου (=1603), *Marin Muazzo* του *Zaccaria* (;)
6. 1605, 6 Μαρτίου, *Francesco Pisani* του *Alvise*
7. 1607, 11 Μαρτίου, *Donà Corner* του *Alvise*
8. 1609, 19 Μαρτίου, *Nicolò Pizzamano* του *Domenico*
9. 1611, 3 Μαΐου, *Giacomo Gabriel* του *Giacomo*
10. 1613, 8 Απριλίου, *Giacomo Moresini* του *Alvise*³³.

Με τον τρόπο αυτό συμπληρώνεται το κενό που υπάρχει στους συνταγμένους από τον Hopf και τον Τσιτσέλη καταλόγους των Προβλεπτών του Φρουρίου της Άσου. Οπωσδήποτε, όπως είχε και παλιότερα επισημανθεί από τον γράφοντα³⁴, είναι απαραίτητο να ελεγχθούν οι κατάλογοι αυτοί με βάση τις αρχειακές και άλλες πηγές με σκοπό τη σύνταξη πληρέστερου και τεκμηριωμένου καταλόγου. Μιά τέτοια προσπάθεια θα πρέπει να αποτελέσει μέρος ευρύτερου προγράμματος με στόχο την αναθεώρηση όλων των ανεπαρκών σήμερα καταλόγων των διοικητών των βενετικών κτήσεων του ελληνικού χώρου που έχει συντάξει ο Hopf³⁵.

Ν. Γ. ΜΟΣΧΟΝΑΣ

31. Βλ. Ν. Γ. ΜΟΣΧΟΝΑΣ, Ειδήσεις περί της ιδρύσεως και οργανώσεως του Φρουρίου Άσου Κεφαλληνίας, ο.π., σελ. 216 και σημ. 15.

32. Με τον τύπο αυτό απαντά το όνομα στο κατάστιχο των εκλογών του Μεγάλου Συμβουλίου, ενώ στον πίνακα του μαρκιανού κώδικα υπάρχει ο λαϊκότερος τύπος *Gierolamo*.

33. Σύμφωνα με τον πίνακα του μαρκιανού κώδικα. Στον κατάλογο του Hopf αναφέρεται *Jacopo Morosini q. Pietro*. Βλ. CHARLES HOPF, ο.π., σελ. 402 (πρβλ. ΗΛΙΑ Α. ΤΣΙΤΣΕΛΗ, ο.π., σελ. 539).

34. Βλ. Ν. Γ. ΜΟΣΧΟΝΑΣ, ο.π., σελ. 216, σημ. 11.

35. Βλ. CHARLES HOPF, ο.π., σσ. 371 - 413.